

Становище

От доц.д-р Петър Шурулинков

Върху дисертационния труд на докторанта Емилиян Стойнов на тема „Реинтродукция на белоглавия лешояд (*Gyps fulvus*) в моделни територии в България“

Представеният ми за становище дисертационен труд е с обем от 186 стр. и автореферат към него от 52 стр. Считам, че дисертационният труд е разработен според изискванията за придобиване на научно-образователната степен „доктор“. Изследването представено в дисертацията е единствено по рода си досега в нашата орнитология. За първи път се прави представяне и пълен анализ на един реинтродукционен процес на консервационно значим вид птица – белоглавия лешояд, от самото му начало до успешната му реализация в заключителната фаза. Докторантът е показал при разработването на дисертацията си, че може да проведе сполучливо едно обстойно научно изследване с правилно зададени цели и задачи, на които в крайна сметка без изключение е намерен сполучлив отговор. Литературният обзор е достатъчно обширен и доста подробно структуриран. Представен е предишният опит от подобни програми и проекти по реинтродукция на белоглави лешояди в Европа, разгледани са всички възможни и приложими и у нас методи за изпълнение на една такава задача. Разгледан е подробно и статуса, разпространението и числеността на белоглавия лешояд в Европа, а за Балканите с подробности са дадени всички известни към момента колонии и тяхната численост. Главата „Материал и методи“ също е разработена добре. Включени са редица методи на проследяване на белоглавите лешояди за да бъде по-пълна и изчерпателна събраната информация за тяхната биология, хранене, поведение, миграции и скитания, за заплахите за освободените птици. Представените са и някои иновативни методически подходи като проследяването с GPS трансмитери на птици за установяване на нови места за хранене на вида и за борба със случаите на отравяне на лешоядите с примамки за вълци и метода на индивидуалното маркиране. Много от методите взаимствани от предни интродукции и реинтродукции на белоглави лешояди в други европейски държави са видоизменени в съответствие с българските условия. Тези методически подходи определено имат приносен характер. Обоснована е нуждата от адаптивно управление на процеса на реинтродукция, тоест възможността за бърза реакция при всяка промяна на обстоятелствата от страна на екипа на съответното място за извършване на дейностите. Представените резултати са подробни и представени в добър научен стил. За всеки един от районите на реинтродукция е дадена отделна информация за етапите на реинтродукция, за количествата използвана храна, за размножаването, миграциите, скитанията и заплахите. Същевременно отделните райони на реинтродукция – Източна Стара планина /Котленска и Сливенска планини/, Кресненския пролом и Врачанския Балкан са разгледани в сравнителен план и са посочени силните и слабите страни /проблемите/ на всяко едно от местата. Изводите са в съответствие с поставените задачи. Подкрепям значимостта в научно отношение и за консервационната биология по –специално на определените приноси. Представените данни получени въз основа на GPS/GSM трансмитери и на цветното опръстеняване са значителен принос за познаването на миграциите и скитанията на белоглавите лешояди в целия им ареал на Балканския полуостров. Те допълват и доуточняват статуса на вида в този регион.

Използваната литература включва 121 заглавия от които 19 на кирилица и 102 на латиница. Считаю ,че включените литературни източници са напълно достатъчни за това изследване.

От целият дисертационен труд личи ясно че авторът е отличен познавач на всички старни от живота на белоглавия лешояд и на други видове дневни грабливи птици.Представените фигури и таблици са прегледни и достатъчно ясни и допринасят за по-доброто представяне на резултатите.

Определено смятам, че представеният дисертационен труд и свързаните с него научни публикации на докторанта и неговите сътрудници, ще имат изключително важно значение за бъдещи подобни конзервационни дейности по интродукция или реинтродукция на лешояди или други видове дневни грабливи птици, както в България така и в чужбина. Тези проучвания ще допринесат за намаляване на грешките и прилагането на най-правилните подходи в бъдеще и ще осигурят по-бърз и успешен процес на реинтродукция. Не по-малко е и значението на получените от докторанта резултати и за натрупването на знания за всички страни от живота на белоглавия лешояд.

Повечето бележки към докторанта отправени на етапа на аprobацията са отразени в представения ни окончателен вариант на дисертацията. Все пак ще посоча някои бележки и слабости, които е добре докторанта да избягва за в бъдеще в своята научна работа:

- Макар работата по тази дисертация да е основно лично дело на докторанта трябва да отбележим,че в нея са използвани и наблюдения на няколко колеги на докторанта,които са изброени в списъка с благодарностите. Трябва да се има предвид, че техният принос е значим, тъй като е ясно че няма как докторантът да е присъствал едновременно и всяка година и в трите основни района на наблюдения. Моето мнение е, че при всички такива случаи съответните участници трябва да бъдат включвани като съавтори в последващи публикации оттук насетне при следващи проучвания на докторанта,тъй като приносът им не е редно да бъде отразен само с благодарности.Похвално е, че в представените на научното жури излезли вече публикации и доклади по тази дисертация тези сътрудници са включени като съавтори.
- Някои от формулираните изводи са твърде дълги и многословни.По принцип изводите в заключението на едно проучване трябва да бъдат стегнати, ясни, в рамките на 1-2 изречения.Изводите трябва да бъдат категорични, а не да представляват допускания с участието на определения като „твърде вероятно“, „изглежда, че“, и др.
- Смисълът на извод номер 13 така и не става ясен. Не е отбелязано за какви приоритети става дума. Ако докторантът е имал предвид да се опазват приоритетно белоглавите лешояди, а опазването на вълците да бъде преустановено или оставено на втори план, то това можеше да бъде написано за определен териториален обхват за да няма неясноти. Защото логиката на мислене води именно до това заключение – след като е отбелязано опазването на двата вида в симпатричното присъствие „е сложно и досега трудно работещо“, то приоритет трябва явно да се даде на единият от двата вида. Но тук следва да отбележим, че такива приоритети са зададени от природозащитния законов статут на всеки от видовете. Застрашените видове -включени в ЗБР и неговите приложения, в Бернската Конвенция,в нашата Червена книга като „Застрашени“, в световната Червена книга, в Приложение 1 на Директивата за птиците и в Приложенията на Директивата на местообитанията на ЕС трябва приоритетно да се опазват, независимо дали са става дума за европейски вълк, белоглав лешояд или

полубеловрата мухоловка. Така е прието от нашето и европейското законодателство и всяка друга препоръка по този повод не съответства на законите и директивите.

- Извод 9 също не е издържан научно. Направено е сравнение между Пиринейския полуостров и Балканския полуостров в което се прави извода, че причината за многократно по-големия брой лешояди в първия район в сравнение с втория е много по-високата численост на вълците във втория район. Не може да се направи такъв извод само разглеждайки един единствен фактор. Върху числеността на 4-те вида лешояди в тези два района влияят и са влияели в миналото още десетки фактори на средата и антропогенни фактори. Например количеството на достъпната храна – добитък и копитни животни сега и в миналото, управлението на кланичния отпад, гъстотата на населението и урбанизацията, площта на удобните за гнездене територии, нивото на ловната преса понастоящем и в миналото, контролът върху браконьерския отстрел на птици, епизоотии, наличие на други наземни хищници – обект на отравяне, конкурентни взаимоотношения с други видове, активността на природозащитната дейност и много други. Препоръчвам на докторанта да се въздържа за в бъдеще от такива прибързани и недоказани статистически изводи по отношение на стойности, които се влияят от множество променливи.
- Линиите на графиките на стр.34 и 35 в автореферата при черно-белия печат са трудно видими или почти невидими.

В заключение подчертавам, че моята оценка за представеният дисертационен труд на докторанта Емилиян Стойнов е положителна. Посочените слабости не намаляват огромното значение на този дисертационен труд за науката и природозащитата. Подкрепям присъждането на научно-образователната степен „доктор“ на докторанта Емилиян Стойнов.

Изготвил становището:

/доц.д-р Петър Шурулинков/

София, 7.05.2019 г.